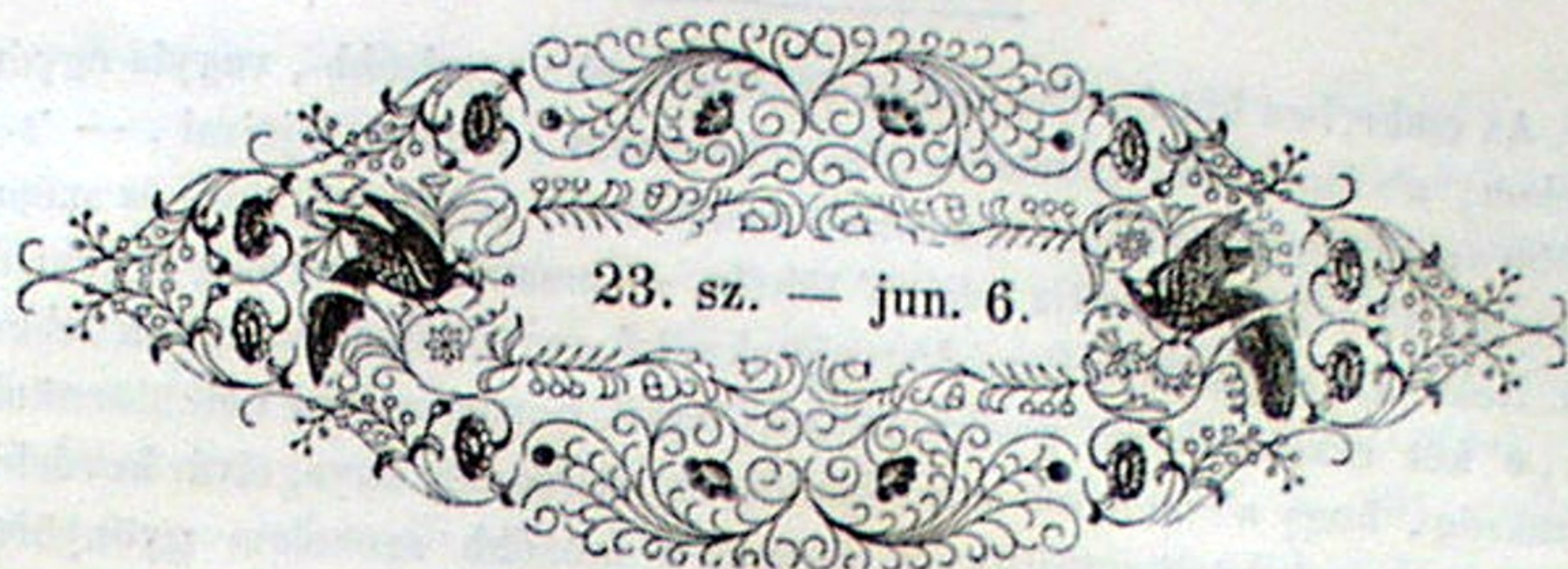

A' TUDOMÁNY ÉS MÜVELTSÉG BECSE.

Az ember boldog akar lenni, ez a' cél, szivéletének legelső mozzanata; ez a' cél, minden teltnek iránypontja; ez a' cél azon tündérvessző, mellynek illetésére föllángol keblünk, 's a' földi lét vizályival csatára kél az ember-akarat. . . Az ember boldog akar lenni — — —. De ki ismeri közülünk az üdv forrását, melly nedveivel annyi miriadok tikkasztó szomjait örökké oltsa? Senki, valóban senki! mi csak utait, eszközeit sejtethjük a' boldogságnak, de magát, lényegét, nem. Ha valaki kérdené tőlem: miben áll a' boldogság? legfőlebb is csak így felelhetnék: vágyaink kielégítésében áll. Mert bármelly oldalról vizsgáljam is a' lélek jólétutáni epedő vágyait: nem találom iránypontját, melly felé állandóan küzdne. Vak ösztönként tűnik fel előttem azon erő, melly mindenben és mindenkor csak a' változékony kedélyállapot ingeréhez alkalmazkodik; — 's ezért keresünk mi szüntelen valamelly ismeretlen jót, mi- nek csak homályos sejtelmével birunk; — ezért bolygunk mi ezen jónak feltalálásában egyik tárgytól másikhoz, megizlelünk mindent, mi utunkban áll; de a' remény kaczer mosolygása tovább-tovább csal, — 's lelkünkben az ür betölthetetlen marad. Ki tagadhatja, vagy ki kételheti ezt? 'S ha az emberi boldogság sem idő-, sem térhez nem levén kötve, — nem a' szabadság-e azon édenkör, mellyben örökké változó vágyaink édes ösztönének bármikor 's hogyan is áldozhatunk, — vagyis a' boldogság sejtett élvezit kény szerint izlelhetjük? Világos és bizonyos igazság ez; de bizonyos az is, hogy mi érzelmeinkben vagyunk boldogok, 's hogy csak azoknak élünk. De az érzelmek, mint a' vágyak, szinte mulók, változók, — a' benyomások szüleményei, a' benyomások halálmartaléki. 'S hogy mi boldogok lehessünk, szükség a' kedves érzelmeket nemcsak táplálni, de állandósítani is, — miként szükség szabadságunkat biztosítani, tágitani.

Az emberben két forrása van az érzelmeknek: az alsóbb, vagyis egyéni szerelem, a' hajlamok, indulatok 's rokonszenv minden fajaival, — 's a' fensőbb vagyis egyetemleges szerelem, melly csak az igazra, jóra és szépre viszonylik. Ennek iránypontja tehát a' tökély, — amannak kizárólag érzékiségünk. Nekünk, hogy állatszellemi lényegünknel fogva valóban boldogok lehessünk, e' két érzelemforrás gyönyöreinek egyik nemét szabad nélkülöznünk; de szükség, hogy a' mellyek maradandók 's visszaélés anyagaivá kevésbbé válhatók, — azokat túlbecsüljük, 's ilyenek a' fensőbb szerelem gyönyörei, mellyek boldogságunknak alkalmasb alkatrészei, mint az alsóbbéi. A' m i v é g c z é l u n k p e d i g b o l d o g s á g, 's a' boldogság alkatrészei 's nemei, u. m. az igaz-, jó- 's szépnek ismerete, 's ennek gyönyöreihez a' tudomány és műveltség által jutunk.

Az ember imént említett rendeltetése, 's végczélja betöltésének alapföltétele a' társadalom; mert csak társas viszonyokban emelkedhetik az ember azon magas emberműveltségi fokozatra, hol nemcsak physical, de szellemélete szükségleteinek is legképesebb megfelelni. Az alkalom, a' körülmény 's az eszközök miriad sokasága 's különféle nemei, mellyek fölhasználandó jótékonyasága nélkül a' velünk született testi 's lelki képességeknek kifejlődni 's kiművelődni lehetlenség, — csak itt létezhetnek, csak itt találhatók. A' tudomány, művészet és mesterségek lélek-nemesítő befolyásai csak a' társadalom méhében fogamzanak. 'S a' tudomány, mesterség és művészet mulhatlan kellékek az ember tiszta emberi rendeltetésének betöltésére. Csak a' tudomány, mesterség és művészet által ismerkedhetünk meg az élet azon valódi gyönyörei- 's kellemeivel, mellyek az ingékony földi boldogságnak szükségképi alkatrészei.

Csak a' tudomány, művészet és mesterség befolyása gyalulja le mind külviséletünk, mind erkölcsünk vadon darabosságait, 's az illedelem, mások ránti méltányos bánásmód szelidebb 's finomabb érzelmeit csak azok ébreszthetik 's táplálhatják kebleinkben. Ezek továbbá

A' lélek tehetségei erőit nemcsak kiművelik, az előitéletek lánczaiból nemcsak föloldják az ember szellemét, hanem a' társadalom lélegének az életmódok, jogok, törvények és igazság föntartása- 's megőrzésére a' leghatalmasabb befolyást gyakorolják. Ezért mondja B e c c a r i e, hogy: mikor a' tudatlanság ködét szétoszlatja a' bölcsesség ragyogó világa, akkor megrendülnek ugyan a' bátor hatalom oszlópi, de a' törvények sérthetetlenül maradnak.

Csudálatos még mindezek daczára, hogy vannak, kik az említett szellemkincsek jótékony és nagyszerű fontosságát kélik, tagadják. És kik ezt teszik, természetesen, hogy azok a' társaséleti módot is roszalják, kárhoztatják. Mert a' társas élet kedves, kívánatos nem lehet, sőt nem is szükséges, tudomány, művészet 's mesterség nélkül. Egy előpokolnak kintanyája lenne a' nélkül a' társadalom, hol a' zsarnok önkény, igaztalanság, bűn, ártalom, szenvedés és minden rosz — fogyhatlan táplálékát minden perc ezerszeresen újra nemzené. Hogy a' ki a' közműveltség becsét tagadja, természetesen, ha a' társadalom szükségessége 's jótékonyasága hiedelmét és igazságát vitatja is, tagadása által mindezt

is ostromolja. Szükség e' tévesztő hit ellen czáfokaimat előadnom, mert természeti jogainkról való minden érzelmeink és hitünk igazsága bebizonyítását, — 's mert említett rendeltetésünk 's végczélunk valódisága kimutatását álmodnunk sem lehet, ha csak rendeltetésünk, végczélunk, 's ha csak emberjogaink alapfeltételül nem a' társadalmi létet, 's nem a közműveltséget vesszük fel. Azonban, mivel közös rendeltetésünk megfelelhetésének e' két nélkülözhetlen alapfeltéte: „társadalom“ és „műveltség“ — olly elválaszthatlan kapcsolatban áll egymással, hogy — végczélunk szükségképi megközelítésének tekintetében — egyik a' másik nélkül nem is gondolható, — csak azok véleménye 's állitmányai ellen inditok itt harczot, a' kik a' tudomány, műveltség és mesterség, vagyis közfelvilágosodottság jótékony befolyását kétlik vagy tagadják. Ha t. i. az erre vonatkozó álokoskodásokat levívtam, megmutatám egyszersmind a' társadalmi élet szükségességét, mert magától értetődik, hogy a' közműveltség társas élet nélkül soha föl nem virágozhatik.

Azok között, kik a' közműveltség, 's ezzel egyszersmind a' társadalom szükségtelenségét vitatják, 's azt állítják, hogy azok több kárt, szeszélyt és boldogtalanságot árasztanak az emberi nemre, mint hasznot, — azok között, mondom, a' hatalmas szellemű J. J. R o u s s e a u legnevezetesebb. 'S mivel az ő állitmányaiban öszpontosul egyszersmind többi elvokonai nézete 's e' tárgyban hite is, csak az ő nagy lélekhévvvel 's szomjjal olvasott paradoxonaira teszem meg birálati szemlémet.

Azon legkárosabb következmények között, — ugymond F a l k o n e r, kinek nyomát itt követem, — mellyekkel R o u s s e a u a' tudományokat 's közműveltséget terheli, legfőbb a' szabadság elvesztése. „Midőn — ugymond — a' kormány és a' törvények a' társadalom szerencséje- 's életbiztosságaért őrt állanak: akkor a' kevésb urkényű, de annál hatalmasb műveltség és tudomány, kecsegtető virágkoszoruk alatt rejtik el azon lánczokat, mellyekkel az embert lekötik. Ezek nyomják el az eredeti szabadságnak, melly örökünk lenne, valódi érzelmeit; megtanítják az embert arra, hogy lánczait szeresse, 's hogy az álerény palástjába burkolózott illedelmet és erkölcsiséget elérni törekedjék.“ Az első példa, mellyel meg akarja mutatni, hogy az erkölcsi művelődés 's világosodottság eltemetik a' szabadságot, természeti jogaink szent anyaforrását: az ichtiophagoktól (halevőktől) van kölcsönözve, kiket N. S á n d o r arra kényszerített, hogy a' halászatot hagyják el, 's azon eledellel éljenek, mellyel többi alattvalói.

Hogy mit akart S á n d o r ezen rendelkezéssel elérni, azt mi a' multnak messzeborongó homályiból be nem láthatjuk, 's ki nem magyarázhatjuk. Kétségkívül az ichtiophagokat akarta művelődésre vezetni, 's bizton hihető, hogy senki sincs, ki azon vad nép durva állapotáról és nyomorairól valamit tud, ki át ne látná azon boldogítóbb következményeket, mellyeket azon nép sorsa nyert N. S á n d o r intézkedése által. Miért is igen csudálhatni, hogy R o u s s e a u e' nép baromi vadságát szabadságnak nevezi. Mondhatni talán, hogy az ember olly épen semmi fensőséget nem ismerő népalkotmány alatt politi-

cailag szabad; de kérjük: élhet-e valaki polgári szabadsággal, ki védelmet soha, sehonnan nem várhat? illy állapotban valóban egy nép sem lehet szabad; mert ott erőszak uralkodik a' szabadság helyén, és az erős büntetés nélkül zsarnokoskodik a' gyöngébb felett. A' tatárok közt alig van valami polgári igazságszolgáltatás; mindenik ellophatja a' másik vagyonát, midőn azt szükségli, a' nélkül, hogy attól törvényes büntetés visszatartaná. Ha az bepanaszoltatik is, a' vádlott, szükségét említvén védokul, minden büntetéstől fölmentetik. Ebben áll azon durva népek szabadsága, mellyekről R o u s s e a u az említett példában emlékezik; és ha bár S á n d o r a' halevőket erkölcsösség- és közfelvilágosodottságra akarván vezérteni, a' polgári institutiók lánczaiba békózta is, az által a' valódi szabadságot nemhogy megsemmisíté, sőt inkább szilárdítá 's biztosítá. De menjünk tovább.

Egy másik példában R o u s s e a u az amerikai vadakat hozza fel, állítván, hogy „azok szabadságukat maiglan élvezik, 's az európaiaktól még meg nem hódítottak.“ Ez már nem igaz. 'S azon kevés néptörzs, melly itt a' leghaszonvehetlenebb, kopár, mocsáros, lakhatlan, vagy ismeretlen vidékeken függetlenül él, bizonynyal örömet fölcserélné az európai civilisatio rab-szolgaságát szilaj vad szabadságaival, ha lehetne, 's ha a' balsors által azon baromi állapotra nem volna kárhozthatva.

Azután Egyptusba viszi R o u s s e a u olvasóit, 's a' tudomány és műveltség befolyását itt is kárhozatosnak állítja. „Tekintsünk — úgy mond — az emberi nemnek ezen plántaiskolájába, ama termékeny és kellemes országra, melly a' legrégibb időkben egy Z e s o s t r i s világhódításának középpontja volt. A' bölcsesség, mesterség és tudomány ezen anyaországa majd a' K a m b y z e s által benyomult persák, majd a' görögök, rómaiak és hódító arabok vérmartaléka lön, most pedig a' török zsarnokság rabigája alatt nyög.“ Erre igen könnyű felelni.

Hogy Egyptus, mint más országok, sokféle változásokat szenvedett — a' történetírás eléggé bizonyítja; de hogy ezen szép ország viszályait egyenesen a' tudományok és közértelmesség befolyásának kelljen tulajdonítani, át nem látható. Annyi pedig bizonyos, hogy a' szabadság és közjólét virágkora ép azon időre esik, midőn a' tudományok, művészetek és mesterségek benne legmagasabb fokra emelkedtek, 's hogy a' valódi szabadság és közjólét ép akkor kezdtek alásülyedni, midőn a' közműveltség hanyatlani kezdett. Nem akkor tehát, midőn ott a' tudomány és műveltség virágzott, hanem midőn a' tudatlanság és babonaság vad hatalma diadalmaskodni kezdett a' közértelmesség égi sugárain.

'S valóban a' tudatlanság és babonaság zsarnok hatalma volt az, melly Egyptus szabadságát és jólétét száműzte, melly a' durvaság és vad önkény sötétségeitől mindig futni szokott. Egyptus lakosai jelenleg olly tudatlanok, a' millyennek csak kívánhatta R o u s s e a u; de mind a' mellett mégsem szabadok, mégsem jók 's mégsem boldogok. Sőt világos, hogy az alexandriai híres és becses könyvtár megégetése, 's a' tudományoknak az arabok ál-

tali elpusztítása, mit R o u s s e a u annyira dicsőít, a' szabad és nemes gondolkozásmód terjesztésére mitsem használt, holott annak, az ő állitmányai szerint, be kell vala következnie. A' hajdani művelt egyiptusiak mértékletek, szorgalmasak, igazságosok és vallásosok, emberileg boldogok 's lehetleg szabadok voltak, midőn ellenben a' maiak ragadozók, henyék, igazságtalanok, erkölcstelenek, 's mindannyian rabszolgák, mert műveletlenek.

„Tekintsünk—igy szól továbbá R o u s s e a u—a' legnagyobb nép ama dicső földére, melly Tróján, később pedig Ázsián magán diadalmaskodott. Még akkor nem fészkeltek meg a' vélkek magvai a' honfikeblekben a' tudományok és művészetek által; 's mihelyt ezek világolni kezdettek, azonnal beállott az erkölcsromlás és a' macedonai uralkodás. Azon idő óta a' fölvilágosodás gyönyörei- 's jótéteményeiben dúslakodó, de mind e' mellett rabbilincsen nyögő Göröghon, alkotmányának mindig más változásain ment keresztül, azóta minduntalan más-más hóditók zsákmánya lön, és egy D e m o s t h e n e s ékesszólása sem éleszthette föl a' fényűzés és mesterségek által erejéből kifogyott polgártestet.“

Ellenben erre bizton felelhetni, hogy valóban azon idő, mellyben a' tudományok és művészetek leginkább virágzottak, Göröghon jólétének legboldogabb kora volt. H e r o d o t, T h u c i d i d és X e n o p h o n, A t h e n a e szabad köztársaságának legfényesebb korszakában éltek, és itt mindenkor azon személyek különbözteték meg magukat a' közjó minden lehető utoni előmozdításában, kik legnagyobb tehetségekkel bírtak, 's azoknak szerencsés kifejtéséről híresek voltak. P e r i k l e s, D e m o s t h e n e s, P h o c i o n, D e m e t r i u s P h a l e r u s, eléggé igazoló példák ez állitmányra. (Vége következik.)

M é s z á r o s K á r o l y.

VIDÁK GYÖRGYE.*)

Ki ne tudná : hogy Karán-Sebesben
Nagy csigák teremnek a' füzesben?
E' csigákat, mert van benne módja,
Az oláh nép messze földre hordja,
'S gyakran, a' kik sok csigát eladnak,
Messze földön jól meggazdagodnak.

Gyorgye lakván Lugos városában,
Nagy szerencsét tervezett magában.
Álmadozott a' szép Marjuczáról,
Kinek annyi tallér lóg nyakáról;

*) Képmagyarázatul a' mai számunk mellett megjelent zarándvideki, lugosi és erdélyi szászoláhokhoz.